

L'infant autista. A la recerca d'espais interactius "estar amb"¹ dins d'un marc educatiu i terapèutic.

Primera part

Pilar Vilagut Macià²

Unitat d'Educació Especial. CEIP Josep Mª Jujol. Barcelona

El present treball, realitzat a partir de les vivències de l'autora amb infants autistes en un centre educatiu i terapèutic, mostra exemples de com crear nous espais interactius "estar amb" (D. Stern 1985) a través d'experiències relacionades amb els sentits, i com anar posant ordre al desordre sensorial d'aquests infants. A partir de les experiències que es relaten, els infants comencen a acumular vivències compartides, a partir de les quals s'afavoreix el naixement de un "sí-mateix emergent". Saber d'on venen les sensacions, quines són, i identificar-les, els ajuda, els tranquil·litza i els ofereix una experiència amb sentit i emoció. Veurem que es tracta d'un treball llarg i lent, com l'empatia del professional juntament amb la seva esperança, perseverança i confiança són eines fonamentals en el desenvolupament d'aquests nens i nenes.

Paraules clau: espai interactiu, sí-mateix emergent, empatia, sensacions, significats.

The present work is based on the experiences of the author with autistic infants in an educational and therapeutic centre. It demonstrates firstly, how to create new interactive spaces (a sense of "being with", Stern, D. 1985) through experiences directly related to feelings, and secondly, how to put order into the sensory disorder of these infants. Thus, the children begin to absorb shared experiences which promote the birth of an "emergent self" (Stern, D. 1985). Knowing where these feelings come from and what they are has a calming effect and offers them a more meaningful and emotional experience. We can see that this is a slow and lengthy process and that the professional's empathy, perseverance and confidence are fundamental tools in the development of these infants.

Key Words: interactive contexts "being with", sensations, empathy, meanings.

English Title: *The autistic child. In search of interactive spaces "being with" in an educational and therapeutic setting.*

Cita bibliogràfica / Reference citation:

Vilagut Macià, Pilar. (2008). L'infant autista. A la recerca d'espais interactius "estar amb" dins d'un marc educatiu i terapèutic. Primera part. *Clinica e Investigación Relacional*, 2 (2): 379-396. [ISSN 1988-2939]

[<http://www.psicoterapiarelacional.es/CeIRREVISTAOnline/CEIRPortada/tabid/216/Default.aspx>]

“Hi ha tres estats mentals que tenen gran importància per el mon interpersonal i no exigeixen que el llenguatge es faci present en la ment: compartir l'atenció, compartir intencions y compartir estats afectius. Aquest últim és de cabdal importància” (D. Stern 1985)

Introducció

Segons D. Stern (1985) l'infant al néixer ja té diversos sentits de sí-mateix essencials per establir les interaccions socials quotidianes. Aquests són el sentit de ser un agent, el de la cohesió física, de la continuïtat en el temps, de l'afectivitat, d'un sí-mateix subjectiu que pot aconseguir la intersubjectivitat amb un altre, de crear organització, i el de transmetre significat. Aquests estableixen els ciments de l'experiència subjectiva del desenvolupament social. Si aquests es veuen greument pertorbats per qualsevol motiu, també s'hi veuran les relacions amb l'entorn i els altres.

En l'infant autista aquests sentits del “sí-mateix” no es donen o es troben greument alterats. Paralitza tot contacte i interrelació amb el seu món extern i intern.

L'autisme, diu Resnik (1990) “es un modus de situar-se enfront una realitat viscuda com intrusiva. Una manera de reaccionar “adequada” a certes circumstàncies “realment” persecutòries”.

Quan un nen amb autisme arriba a un centre educatiu els professionals que l'atenen han de dur un treball en davant: l'educar i ensenyar a aquest. Es troben, doncs, amb un nen o una nena amb greus dificultats en les àrees del desenvolupament afectiu i social, del llenguatge i la comunicació, el pensament lògic i resolució de problemes.

Un centre educatiu permet oferir, sota el meu punt de vista, dues vessants que es donen conjunta i paral·lelament: una educativa pròpiament dita, relacionada amb l'aprenentatge en la que se l'informa de quelcom i li proporciona algun contingut quan aquest ja pot ser col·locat en un espai mental, ser recordat i utilitzat en alguna mesura, i una altra terapèutica relacionada amb la creació i estructuració de la seva personalitat i la comprensió de sí mateix i el seu entorn. Per els infants autistes, donat el seu dèficit, serà fonamental tenir present aquesta última i cercar experiències que l'ajudin a reconèixer-se com un ser “mentalitzat”. (Fonagy, 1995).

Allò que de forma innata no s'ha pogut donar o s'ha vist truncat en una edat molt primerenca, com és la integració dels afectes, les percepcions, esdeveniments sensoriomotors, records i altres cognicions, s'hauran d'oferir a partir de la creació d'espais interactius “estar amb” (Stern 1985) o ZDP (zones de desenvolupament proper) (Vygotsky 1962), en un ambient que estimuli el sentiment de confiança i seguretat.

Com diu Lyons-Ruth, (1999) el sorgiment d'una experiència diferent a les prèvies es constituirà en un instrument de canvi terapèutic. Donat que tota relació es dona en un espai i un temps (Vieta 2008), a través de la creació d'aquests moments d'interacció que es presentaran de forma sistemàtica, anirem creant, molt a poc a poc, una noció d'espai-temps en la ment de l'infant. Començarà per una noció d'allò físic, el lloc on es realitzaran les activitats, i el temps amb el moment del dia i la durada, per passar, amb la funció alfa (Bion 1959) que realitzarà el docent, a convertir-se en un espai-temps mental.

Com podem ajudar al nen autista a conèixer i fer servir els recursos que el seu cós li ofereix, i així promoure una progressiva diferenciació?... Com a través d'aquesta pot conèixer l'altre i gaudir-ne, sentint el seu afecte?, es a dir com podem promoure la trobada de la seva subjectivitat i la de l'altre, de les dues subjectivitats?... Com podem estendre aquest espai-temps intersubjectiu amb el seu entorn de manera que pugui gaudir amb relacions diverses? (Vieta, F. 2008 en comunicació personal).

Els processos cognitius, i afectius, diu D. Stern (1985), no poden separar-se amb facilitat, és més, els aprenentatges estan carregats d'afecte i motivats per aquest.

Així, doncs, l'oferiment d'aquests nous espais interactius tindran l'objectiu de:

- Proporcionar un context intersubjectiu, que afavoreixi un vincle emocional entre el docent i l'alumne.
- Plantejar un tipus d'interacció en el que el docent s'inclogui en una experiència compartida constituint-se en objecte terapèutic entès com a "company de joc" (Mitchell 1993) i continent de sensacions i naixents emocions.
- "Ubicar-lo" en un espai-temps mental.
- Afavorir en l'infant un "si-mateix emergent" (Stern 1985) i apropar-lo en la mesura de les seves possibilitats a un "si-mateix" subjectiu.
- Establir o re-establir la funció del llenguatge com element que "proporciona un sentiment d'acompanyament, i entonament (trobada emocional)" (Mitchell 1993) entre l'infant autista i el seu cuidador.

Quins espais interactius i quan els podem oferir a l'infant autista?

El diàleg analític comença com una trobada entre dos estranys que sols es poden percebre com "objectes" a conèixer-se mitjançant una relació (Tubert-Oklander 1997). Així serà també en un primer moment la nostra trobada amb els infants autistes. En aquesta ens disposarem a escoltar i intentar entendre als infants, percebre el seu sofriment i la seva angoixa en moments concrets o en períodes llargs de temps, o l'excitació en la que es troben i no poden controlar; també verbalitzarem les seves vivències de manera que puguin ser aclaridores, els faciliti la seva comprensió i els aporti tranquil·litat, confiança i seguretat (Coromines, 1985)

A mesura que poden sentir-se continguts en un espai que els ofereix seguretat i tranquil·litat; que poden començar a sentir-se sostinguts emocionalment per un adult que no "s'espanta" davant els seus comportaments estranys i de vegades violent, i que pot oferir-li una resposta i alternatives, a la seva soledat i conductes estereotipades, (Vilagut, P. 2007), podem introduir nous espais d'interacció més complexos. Com diuen Bleuca i Aznar (1990), els infants autistes no són absolutament passius. Caldrà donar importància a la seva acció espontània, explorar, trobar i saber entendre els possibles senyals comunicatius.

Hi ha forces espais interactius que es donen de forma natural al llarg del dia:

- La separació de la casa y la família, i l'arribada a l'escola.
- La preparació per sortir de la classe i anar cap el pati.
- La retornada del pati i l'entrada a la classe.
- La preparació per anar a dinar. L'acomiadament del professor i l'hora de descans.
- La retrobada i l'inici de les activitats de tarda.
- La preparació per l'acomiadament de la jornada i la retrobada amb la casa i la família.
- L'estona que es treballen els hàbits d'higiene i l'alimentació.

Aquests moments per sí mateixos ja creen espais “estar amb” que el professional ha d'aprofitar en benefici de l'infant que té al seu càrrec.

N'hi ha d'altres que podem crear a mesura que els infants creixen interna i externament, i van accepten relacions amb l'entorn:

- L'“espai-taller de domèstica”
- L' “espai-taller d'hort”
- L'“espai-taller de fusta”
- L' “espai creació de contes”.

....i podríem continuar un llistat d'activitats.

Però avui exposaré tres d'ells que considero importants i cal considerar com a *eixos transversals* al llarg del període que han de romandre en la institució o en un període prolongat de temps en psicoteràpia. Trevarthan i Hubley (1978) diuen que la intersubjectivitat és compartir deliberadament experiències sobre els esdeveniments i les coses”. Doncs bé, anem a la recerca d'aquestes.

Aquests espais interactius “estar amb” als que em referiré en el present treball són:

- L'espai interactiu “l'hora dels sentits”. (Primera part de l'article)
- L'espai interactiu “l'hora de joc”. (Segona part de l'article)
- l'espai interactiu “l'hora de la cançó”.(Segona part de l'article)

Com ho farem?

Segons Kohut (1971) la soledat pot esdevenir per l'absència de l'experiència empàtica i el fracàs d'un objecte sustentador. Partirem doncs, en la nostra feina, de la capacitat empàtica entesa de dues formes. El que Kohut anomena “immersió empàtica total” (Kohut 1981) que segons Tubert-Oklander fa referència al moment en el que el cuidador pot entendre a l'altre sense que hi hagi pel mig cap operació intel·lectual ni explicativa o interpretativa, i l'empatia del cuidador entesa com un contingut directe de l'experiència de l'infant (Stern 1985).

Afavorirem el contacte relacional organitzant les sensacions que reben a través dels sentis i l'emoció que els provoca (Coromines 1985) ; activarem el vincle docent-infant; contindrem l'emoció en front la manca d'una capacitat reguladora de l'experiència afectiva; "serem" el seu pensament, és a dir, partirem de la nostra subjectivitat per activar el self de l'infant, creant, mica a mica, un context intersubjectiu que ofereixi un clima de seguretat que permeti el desplegament dels seus afectes (Vilagut, P 2007).

El professional haurà d'esser constant, perseverant, i pacient. Ha d'anar repetint i recordant, el que fa, ha fet, i anticipar el que farà. També establir unes rutines diàries, perquè a través d'elles, els infants, aniran fent aquest treball de creació d'un espai mental on podran col·locar els petits coneixements, records i símbols que, dia a dia, amb insistència, ordre i organització li aportarà .

Com que no hi ha un us del llenguatge que ajudi a reestructurar i reorganitzar les seves experiències i coneixements com succeeix en altres infants, haurem d'aguditzar l'observació i atendre als gestos o mirades, expressions facials, i postures donant significats a totes elles, acompanyant-les de la nostra verbalització, clarificant el què passa.(Corominas, J. 1985) Tindrem que "imaginar" què poden significar, igual que fa una mare amb el seu nadó quan comença a plorar i li va donant significat al seu plor fins que aconseguix aturar-lo a l'oferir el consol adequat.(Brun, JM 2001, en comunicació personal). De vegades ens equivocarem i d'altres no. Aquesta actitud esperançada que ens permet comprendre a l'infant i donar significat a la seva experiència es el que F. Vieta (2005) anomena “temps recobrat”³. A partir

d'aquí el nen autista estableix petites connexions que molt lentament, a mesura que creix en experiència, i amb una metodologia apropiada que tingui en compte totes les peculiaritats i necessitats, augmentaran i es constituïran en aprenentatges funcionals. Anirà cap a la simbolització.

L'aula o l'espai de teràpia ha d'ésser un espai de convivència i d'experiència; de relació amb el professional, i mica a mica amb el grup, a més d'un "estar" segur. És important que els infants puguin "fer seu" aquell espai; l'investeixin dia a dia dels seus afectes i emocions (J.M. Brun, 2001); que hi col·loquin les seves "coses". En la mesura que l'"impregnen" d'ells, va prenent significat i en conseqüència els hi aporta tot un seguit de sentiments i sensacions agradables i positives; un conjunt de bones experiències que els permetrà més tard, obrir-se cap a d'altres, amb més tranquil·litat.

L'espai de "l'hora dels sentits".

Es converteix en un espai que acull una de les activitats més importants en la nostra tasca. Treballar cada un dels sentits genera un espai interactiu entre l'infant i l'adult que té cura d'ell en el qual intervindran sensacions i percepcions diverses. Aquestes serviran per enriquir la seva personalitat sempre que s'integrin dins d'uns processos cognitius i emocionals. (Coromines 1986).

És a partir dels sentits que els infants reben informació de l'exterior. Tenen una capacitat innata, la "percepció amodal" (D. Stern 1985) per prendre una informació rebuda en una modalitat sensorial i traduir-la a una altra. És a dir, l'estimulació d'un sol sentit evoca sensacions pròpies d'una modalitat diferent a la de l'estimulació. Les sensacions i el seu reconeixement es converteixen, doncs, en un vehicle de relació amb el món social i intersubjectiu.

Els infants autistes no poden "ordenar" aquesta informació de forma natural i espontània com fan els que no pateixen aquest trastorn; per tan serà el professional qui, des fora, l'anirà organitzant i connectant amb les emocions que li provoca per tal que no es quedi sols amb una sensació sense sentit sinó que li ofereixi un contingut emocional i un coneixement útil i funcional.

Buñuel J.(1990), deia que l'aprenentatge del bebè és essencialment una interrelació entre dos entitats neurològiques: l'ens neurològic de la mare amb l'ens neurològic del bebè. Aquests dos "ens neurològics" realitzen una connexió afectiva, en la que una de les parts oferirà a l'altre propietats funcionals noves. L'infant autista no pot integrar els nous estímuls en un entramat neurològic i cada un d'ells, segons Buñuel, serà quelcom inconnexa i desarticulat, perdrà el seu valor d'enllaç amb els altres estímuls.

El bebè ja des dels primers dies experimenta representacions abstractes més enllà de les sensacions visuals, auditives o tàctils; experimenta qualitats més globals de la experiència: les formes, les intensitats i les pautes temporals d'aquestes. (Bower, 1974), Moore y Meltzoff (1978). En els infants autistes diu Coromines, la manca d'integració de les sensacions en l'intercanvi relacional fa que perduri un desordre sensorial.

Partint d'aquí, doncs, serà convenient fer un treball sistemàtic de cada un dels sentits corporals, dedicant-li un temps concret durant mesos, i cada setmana alternant cada un d'ells, treballant les possibilitats del cos i els seus límits, tenint especialment presents aquelles parts que els infants no poden veure en sí mateixos i de les que no tenen consciència o molt poca com són el cap, els ulls, el nas, les orelles, i la boca.

En aquestes situacions d'interacció que provocarem, tindrem en compte utilitzar els

següents conceptes que els permetran vivenciar, mica a mica, l'experiència de continent-contingut, (Bion 1959) i d'unitat corporal.

- Dintre/fora: vivencien el mitjà intern i extern. El jo i el no jo.
- Ple/vuit: vivencien el sentiment de "res" de buidor, cap cosa; de cap emoció; i el sentiment de "ple", alguna emoció.
- Fort/suau: vivencien el sentiment de seguretat i tranquil·litat que li proporcionen els objectes i les formes autistes (Tustin, 1992) però no com una sensació corporal viscuda amb soledat sinó com un sentiment de fortalesa i tranquil·litat viscut en companyia de l'adult sostenidor de les seves emocions.
- Guardar/treure: vivencien el seu mitjà intern com un espai en el que pot recollir alguna emoció o idea i al mateix temps li permet exterioritzar alguna cosa, i per tant comunicar-se.
- Obrir/tancar: vivencien el "deixar entrar" i el "deixar sortir" alguna emoció. Estableix un feed-back entre allò que surt i que entra. Comença a rebre i donar.
- Fred/calent: vivencien aquell fred interior que paralitza, amb dolor, que fa sentir l'aïllament i la soledat; el calor i la tendresa de l'adult que té cura d'ell i l'ajuda en el seu camí de creixement.

Al no connectar les sensacions amb sentiments viscuts en la relació amb l'objecte aquestes no tenen forma, no són representables, no serveixen per pensar, queden desmantellades, si no totalment, en gran part ens diu J. Coromines. Així doncs per un costat provocarem espais d'interacció on viure totes aquestes sensacions per "convertir-les en idees que es puguin pensar", i per altre aprofitarem els esdeveniments quotidians per parlar-ne, verbalitzant primerament les accions, després o simultàniament, sensacions i sentiments que més tard es podran connectar amb la relació amb companys i educadors"¹.

Els hi presentarem aquest espai de la següent manera:

- Què anem a fer ara?
- Què fem amb aquesta part del cos? Perquè serveix?
- On és i quantes parts són?
- Quina experiència tenim de nosaltres mateixos i dels altres?
- Quina sensació tinc ara?
- Quins moments ens recorda?
- Relacionar la sensació amb l'emoció possible.

Totes aquestes tasques es convenient fer-les entre dues persones.

Al inici, com que es tracta d'una activitat nova i hi ha una exigència d'atenció i connexió, poden provocar rebuig i crear situacions difícils ... tirar-se al terra o cridar, llençar les coses ... Tot això fa que s'hagi de contenir física i emocionalment l'infant, que s'hagi de parar la sessió de treball fins que passi el moment de neguit, o bé suspendre-la i re-iniciar un altre dia.

Pot ser que li demanem una exigència per la que no està preparat⁴ i no la pot suportar i es desperten les ansietats catastròfiques de les que ens parla (Bion, W., 1962). Aquestes són com una amenaça constant en tots els canvis; canvis que alhora són indispensables al llarg de la vida, i en el pensament.

Llúcia Viloca ens diu "...), l'ansietat catastròfica es pot considerar com l'ansietat de caure o

"sobreviure" en la no existència o buit, en la qual la connexió amb l'objecte, i amb les seves qualitats, s'experimenta com inaccessible. Per tant el subjecte, quan està aclaparat per aquesta ansietat, se sent no res, veu a l'altre amb les qualitats que el fan existir i ell no hi té accés, i alhora sent que res no pot sorgir d'ell." .

Llavors cal esperar un altre moment, anar més a poc a poc i reconèixer el seu sentiment, tot dient-li que un altre dia ja en tornarem a parlar. És important valorar el moment evolutiu que viuen els infants, la disposició per escoltar, que mai és igual; en la mesura que passa el temps i es vinculen a l'adult, els agrada més que els hi expliquin coses, sobretot si tenen la sensació d'aprendre'n i compartir-les.

Les activitats cal distribuir-les al llarg del temps; parlant i experimentant amb el seus sentits a poc a poc. No importa que als inicis sols se'n parli cinc minuts i prou...En la mesura que el nen veu la disposició del professional, la seva perseverança, delicadesa i confiança, i que es dona una pauta temporal, comença a incorporar-ho i tolerar aquest espai interactiu. Cada cop que parlem d'un sentit hem de tornar a comentar el que ja havíem dit d'ell, on està, perquè servei, quantes parts són... recordant que ja n'hem parlat un altre dia, ...que no es la primera vegada, ...convidant-los a expressar-se.

El sentit del gust.

La boca és un dels espais més importants del cos donat que és a través d'ella que ens alimentem. Spitz (1965) diu que la cavitat oral amb la llengua, els llavis, les galtes i l'aparell nasofaríngic són la superfície que s'usa primer en la vida per la percepció tàctil i l'exploració. En ell es representa la sensació del tacte, del gust, de la temperatura, de l'olor, del sofriment i la sensació de profunditat, en l'acte d'engolir.

El nadó realitza un dels primers contactes amb l'exterior, a partir de la introjecció de l'aliment que prové de la mare (o qui fa la funció). Sabem que per ell el concepte "mare" va apareixent entre els quatre i sis mesos, mentre que fins a les hores aquesta és viscuda com alguna cosa fraccionada que de vegades l'omple i li dona sensació de benestar, continuïtat i seguretat, i d'altres li ofereix sensació de malestar, discontinuïtat i inseguretat. (Klein 1932) A mida que la seva experiència de vida augmenta la va reconeixent, i com a una de sola.

També és a partir de la boca que el nadó té les primeres nocions de contingut i continent. És la seva boca la que conté el pit o el biberó que se li ofereix per treure-li el neguit que la gana li ocasiona, alhora que es troba contingut entre uns braços que l'asseguem. Tot plegat, conjuntament amb la parla i la comprensió que li aporta la mare, vers les seves ansietats, el fa sentir en un estat de fusió i unitat amb el seu cos que li permet trobar, mica a mica, la unitat mental, que possibilitarà més endavant la seva separació i diferenciació (Bion 1962). El dèficit de l'autisme impedeix o dificulta aquests processos que es donen en els infants oferint cada cop una dispersió mental més acusada i difícil de resoldre.

Tot això fa especialment delicada aquesta tasca que tindrem que dur a terme amb molta cura i contenció. Podem començar a treballar per les sensacions que s'originen a la boca i els contrastos dels sabors que té allò que es posen a dintre, si es dolç o salat, àcid o amarg. Podem començar provant solament dos sabors com el del sucre i la sal.

Per dur a terme aquesta pràctica podem col·locar als nens i nenes junts, asseguts a les cadires i la professora al davant amb una taula al costat, i un parell de plats amb sucre i sal; uns gotos amb aigua i una cullereta per cada un.

Comença la sessió quan als nens i nenes els hi expliquem què és el *què anem a fer ara?*

"...Ara anem a treballar la boca.... La Pilar us parlarà de la boca".

"...Totes les persones tenim una boca". "...La boca no la veiem però sabem que hi és perquè podem posar coses a dins".

"El Joan es posa el dit dins la boca,... la cullera per menjar la sopa,... la pilota quan juga"...

Els hi anem explicant a poc a poc, a partir de l'experiència que ells tenen de la seva

"El Marc es posa la plastilina dins de la boca,... el cotxe,... el jersei" ...

"Aquestes coses no es mengen,... no són bones,... però el Marc i el Joan se les posen a la boca,... les tasten i toquen amb la llengua".

boca.

"...Hi ha altres coses que ens posem a la boca i que aquestes sí que són per menjar i que les podem empassar cap a dins, a la panxa!... els macarrons,... l'ou i les patates,... la carn,... el peix,... el donut....".

Parlem de la percepció que poden tenir de la boca dels altres. Els fem sentir la importància de la boca.

"El Joan veu la boca de la Pilar quan parla, veu que es belluga i fa sons,... però no es veu la seva".... "Sabem que hi és perquè la sentim, la notem".

"...La boca és important...".

"La boca és una,,, Està a la cara, a sota el nas..." i l'arrodonim amb el dit.

Si ens sembla adequat podem continuar treballant tastant alguns sabors. Si per el contrari és suficient amb el que s'ha dit per iniciar el tema, ho deixem, i el dia de la setmana proposat comencem amb els sabors...o tornem a repetir el mateix. Cada mestre haurà de valorar la situació segons l'estat que observi en els seus alumnes.

"...Ara anem a veure què més podem fer amb la boca".

"...Anem a tastar el sabor que té això que hi ha en aquests plats, que és de color blanc i sembla finet".

"La Pilar us ho posarà a la boca i mirarem que passa, si us agrada o no, quina cara posem, si en volem més o no..."

Sovint quan es fan activitats de tota mena, no només aquesta, hi ha la tendència en el mestre de considerar-se un més d'ells donat que aquest ha de ser, en certa forma, la ment del nen o la nena ja que ell està en un estat d'indiferenciació gran. L'adult es sent part del grup i a l'hora de parlar es situa com un d'ells comentant tot el que es diu en primera persona del plural.

"Ho farem a poc a poc,... un per un.... Jo us acompanyaré, ...Pilar està aquí amb vosaltres".

Amb una cullereta agafo sucre i el poso a la boca del Marc; ell es deixa, i mirem quina expressió fa.

"Um! Que bo diu el Marc"....

"Això és sucre, el sucre es dolç i ens agrada!", "al Marc li agrada".

"Aquest sabor ens fa pensar en... un donut, en... un caramel,.. amb el... pastís de la mamà".

..."Sembla que al Marc li ha agradat!".

Li dono una mica d'aigua perquè s'esbandeixi la boca i tasti el sabor de la sal.

"Ara el Marc provarà això que hi ha a l'altre plat i que s'assembla al sucre", i en una cullera li poso uns granets de sal a la boca.

"EX! ...No és sucre", "no es dolç! diu el Marc".

"AL Marc no li agrada, fa una ganyota!". "Ex, quin fàstic! No en vull més! Diu el Marc"

"La mamà posa sal al menjar, però en posa una miqueta, si en posa molta tot té gust a sal,

està salat i no és bo".

Vaig verbalitzant les sensacions que penso han de tenir.

"Vols més Marc?" El Marc gira la cara. *"No m'agrada diu el Marc!", "no en vull més!". "Té beu, beu una mica d'aigua que marxarà el mal gust i després tornen a tastar el dolç". "Això si que t'ha agradat... oi Marc?" "mmm. Que bo!".*

"Per la boca... podem saber si alguna cosa ens agrada o no"...el gust que té.

...I així amb cada un d'ells.

Un altre dia fem el mateix amb l'àcid i el dolç. Posar una mica de suc de llimona en un plat i en un altre el sucre. Parlarem de les seves diferències, un té color groc i l'altre és de color blanc...

"A veure anem a tastar la llimona" , "a veure si li agrada al Joan?" "Es com si fos aigua, ens mulla la boca"... "però... no és igual que l'aigua!",... "pica a dins la boca i fa tenir més saliva!".... "Oh! ...Que àcid".

El Joan fa una ganyota però sembla que li agrada perquè vol que li posi més, *"li pica!"*

"Ara anem a provar el sucre". "A veure Joan, obre la boca". "AM!"..." Oh!... sí que és bo"..." ara fas una altre cara!". ..."Sembla que el sucre no pica!".... "Um! Que bo!... Diu el Joan".... "Vull més diu el Joan"....

"Al Joan li agrada el dolç. Alguns dies es menja un donut per esmorzar. El donut és dolç, té sucre..."

Un altre dia es pot fer el dolç i l'amarg amb pomelo; un altre el sucre i la xocolata ratllada, etc. Sempre posant paraules a l'expressió de les seves cares, i associant-ho amb allò que els hi agrada menjar o no.

Quan ja han passat uns dies experimentant amb diversos sabors i es pot començar a parlar de les dents i la llengua. Les dents dures amb les que podem mastegar i la llengua tova i ensalivada que de vegades ens fa sentir la boca plena i que ens ajuda a empassar el menjar.

"Amb les dents dures podem mastegar i saber si el menjar es tou o dur".

"A l'Anna li agrada el pa". "El pa es tou i no fa soroll al mastegar-lo".... "L'Anna té pa dins la boca".... "El mastega amb les dents i se l'empassa".... "Mireu, l'Anna fa bona cara, sembla que li agrada".

"Ara menjarà una galeta". "A veure?"... "Oh! La galeta és més dura !"...., "també és dolça i a l'Anna també li agrada", "però... fa soroll quan la mastega i amb el pa no en feia".... " I així amb diferents aliments. També podem comentar si és calent o fred, si és un menjar sec o mullat per exemple amb una fruita com la pera o el plàtan.

És un sentit tangible perquè els nens i nenes, a més de trobar-hi un sabor que li produeix una sensació que nosaltres intentem fer conscient l' associem a una experiència agradable o no, poden conèixer també la textura, la temperatura i la consistència de tot allò que es posen a la boca, inclòs el soroll que fa a dins al mastegar. Spitz l'anomena percepció de contacte mentre que la vista i l'oïda seran percepcions "a distància".

El sentit de l'oïda.

Un altre dia ens posem a treballar l' oïda. Expliquem que anem a fer. Com anem a pensar en "les orelles", on són, perquè serveixen...Els hi direm per exemple: *"Les orelles no estan al mig de la cara... , estan al costat,... i no són una si no que son dues";... "una aquí i... l'altre aquí".*

"Tampoc les veiem... però sabem que hi son perquè les podem tocar i les veiem als altre

nens"....

"Per les orelles sentim la veu de la Pilar i les paraules que ens diu, ... també els sorolls de les coses".

Al començar la sessió, doncs, recordem que no tocarem, no olorarem, ni menjarem. Sols escoltarem i mirarem.

Hi ha gravacions sonores molt boniques per treballar la percepció auditiva amb sons de diferents espais i objectes, però no ens hem de precipitar a fer-los servir. Ja vindrà el moment de fer-ho. Primer cal treballar els sorolls que poden fer amb el seu cos, i més tard sons que fan les coses més properes i que també poden veure. La veu no es mira, ni s'olora, ni es menja, ni es toca. Però sí la podem sentir i reconèixer d'on surt, igual que els sons dels objectes.

"La Pilar parla i vosaltres l' escolteu per l' orella, no pel nas o per la boca".... "Sabeu si està enfadada quan crida, per la orella",... "o si riu i està contenta, per la orella"...

"Aquest forat es pot tapar",... "anem a veure que passa si el tapem".... "El podem tapar amb el dit, així".

Algun d'ells no poden fer-ho, llavors ho fem nosaltres. Veiem que no es deixen. Tapar les orelles resulta semblant a tapar els ulls, a no veure res, i els espanta molt.

"...Oh! No m'agrada que em tapis les orelles!... Diu el Marc!!".

"Es per aquest forat (i li posem el seu o el nostre dit) per on sentim la veu de la Pilar al "cole",... o de la mamà a casa".

"Podem tapar-lo o destapar-lo ràpid, ràpid, llavors sentim els sorolls com a trossos"...

"Si està tapat no sentim bé , tot ho sentim fluix ".... "La Pilar sembla que no hi sigui o que estigui lluny".

"Quan tapem el forat sentim els sorolls de dintre el cos".... "Com respirem.... Ah, ah,ah, ...Quan mengem una galeta... Es un soroll que ve de dins, no de fora"...

"Per aquí també entren els sorolls que no ens agraden i que ens espanten". ..."No entren pels ulls, entren per les orelles".

"De vegades, el Pere i el Marc fan com si no hi sentissin, ... com si estiguessin sords, amb el forat tapat!".... "La Pilar diu el seu nom i ells fan com si no el sentissin., no diuen res, i tampoc miren"....

"Per l'orella sentim a la Rosa quan crida plena de ràbia i enfadada;... sentim al Marc que diu paraules". ...

"També sentim l'ocell quan canta iel timbre per anar al pati"...

A l'hora d'experimentar, com deia abans, primer pensarem en sons que podem fer amb el cos...." *La Pilar parla i sentiu la veu que li surt de la boca, per la orella".... A veure com sona la vostra veu...?*

"Podeu fer un altre soroll amb les mans picant-les", "pla, pla, pla".

"A veure les vostre mans", i fer picar les seves mans si ells sols no poden.

"Escoltem el soroll de les mans que piquen per la orella"....

"També podem tossir, ho fem per la boca quan tenim tos". "Eeee.... Oh quina tos!... De vegades el Marc té tos i la mare li dona un xarop".... "Ho escoltem per l'orella". "Podem esternudar quan estem en constipats i fem achist... aquest soroll del cos el fem amb la boca i el sentim per la orella"....

"Amb els dits també fem soroll quan juguem a fer la pluja, ... primer fluixet i després fort";...

"ho sentim per l'orella... així, ...per aquí". ..."També podem fer soroll amb els peus al caminar o saltar"..., i fem sonar els peus, ... "ho sentim per l'orella, cloc, cloc cloc"...

"Les dents també fan soroll al obrir i tancar la boca i al mastegar. Ho escoltem per l' orella"...

Més endavant, a més de recordar els soroll que podem fer amb el cos podem escoltar els sorolls de les coses que estan amb nosaltres a la classe. Per exemple una pilota: *"No la toqueu,... només escolteu quin soroll fa quan la voto".... "Sabem que aquest es el soroll de la pilota que vota i ho escoltem per la orella,... no pel nas..";* un paper que es trenca, i el trenquem davant seu i després al costat de les orelles perquè ho escoltin de ven a prop, també podem arrugar-lo. Grgrgrg.

El soroll de la cadira quan es cau al terra, *"pla!... Oh!... No ens agrada;... molesta aquest soroll".... "El Marc també fa soroll amb la cadira quan l'arrossega i tampoc ens agrada..., ens fa mal el cap".*

... "Aquest es el soroll de la radio,... el martell que pica,.... l'ocell que vola....". "Ho sentim per les orelles,... una i dues".

Més endavant podem fer els soroll sense veure els objectes o els moviments. Per exemple: estant amagada tossir o picar de mans i jugar a endevinar que he fet i intentar que algun o repeteixi.

Fer votar una pilota i destapar dos objectes, per exemple la pilota i el martell a veure quin agafen... *"Que ha sonat?... Quin soroll hem escoltat per l'orella?"...*

Així varies setmanes, i ja un cop s'ha començat a fer aquest treball aprofitar tot el que passi d'inesperat... *"Oh! ...Sentim una sirena al carrer... Què passarà?". ... "Això és el timbre!".... "Sentim un nen que plora, pobre!.... Però no està sol la seva senyoreta el cuida com la Pilar a vosaltres". "Els nens que fan xivarri i surten de la classe per anar al pati...." "Sentim al Pere que està enfadat!... O content!"....*

Passat un temps tindrà sentit introduir una cinta amb sons gravats. Començarem per el més fàcil, on s'escolten sons clars i concrets. Si sona un objecte que hi ha a la classe veure'l i fer-ho sonar davant seu.

Després de moltes jornades de treballar aquest sentit podem començar a classificar els sons segons diversos atributs:..." *aquest és el soroll d...'una persona!,'...' el d'una... cosa',...'el soroll d'un... animal...'.*

"En que ens fa pensar aquest soroll?"... I així anar inventant histories. Per exemple: "un nen que juga a pilota,... un gos que està al carrer,... la mama que ve caminant,... les claus que obren la porta de casa...".

Ens podem inventar fins hi tot un conte amb els sorolls! Podem crear una seqüència tot escoltant els sorolls de les accions que es fan.! I al mateix tems veure el dibuix d'allò que sona!

Després de forces jornades de treball, l'activitat d'escoltar i jugar a identificar el que escoltaven, es va tornar una de les activitats més esperades i tranquil·litzadores.

El sentit de la vista.

Igual que les altre vegades haurem de presentar la part del cos que anem a treballar: *"Avui treballarem la vista,... els ulls".* Els tapem i els destapem... *"Què ens passa?". ... "No ens agrada,... ens espanta no veure!"... "Tot no ho poden veure... A darrera el cap no tenim ulls,... tenim cabells . Els ulls estan davant, a la cara... i son dos"..*

"Us agrada veure els ulls de la Pilar". "I us agrada que la Pilar us miri, això us fa sentir tranquils i acompanyats"..."EL Marc s'espanta quan la Pilar li corda les sabates i deixa de veure-li la cara, oi Marc?";... "de seguida em puges el cap, molt fort". ... "Quan no em veus la cara, et sembla que la Pilar no està,... però... si que està!"..

"De vegades el Joan sembla que no vegi les coses i les trepitja".

"Els ulls són importants"... "Amb els ulls veieu a la Pilar,.. veieu que és diferent d'altres persones,... que té una forma diferent, ...és alta...té el cabell marró",.... "Amb els ulls veiem la forma del Marc... diferent de la forma del Pere"...

"Ara no tocarem, no olorarem,... ni tastarem,... només mirarem,... i potser escoltem "

Ho farem de la mateixa forma. Enfosquim la sala y començarem per activitats de "fosc i clar"; jugarem amb diapositives de colors, amb llanternes i espelmes que s'encenen i s'apaguen ; fer un recorregut per la sala i provocar que els alumnes fixin la mirada allà on va l'espelma.

Després d'haver experimentat una mica els contrastos de clar i fosc, podem continuar treballant les formes del seu cos i dels objectes.

"El Joan és... ". "El Marc és...". "El Marc i el Joan... tenen formes diferents".... "Ho veiem pels ulls, per aquí..."

En una altre sessió podem experimentar amb els objectes de classe.

"Veiem que la pilota té una forma rodona i que es belluga".

"Si tanquem els ulls tot està fosc i ja no podem veure-la pilota,... no sabem què passa".

"Mira Pere,... mira amb els ulls,... és rodona i roda,... la construcció no es rodona i no es belluga esta quieta". " No ho veiem pel nas,... ho veiem pels ulls". "Amb els ulls veiem la forma de les coses, on son, si es belluguen, el color que tenen.... Veiem que les coses son diferents.."

"Veiem si la Pilar està a prop o lluny. Si està dintre o fora de la classe". "On soc ara? I ara?. I si m'amago? Soc aquí però amagada!. També si fa cara de contenta o d'enfadada...". " Tot això ho veiem amb els ulls..."

"Amb els ulls veiem què passa a prop nostre, si estem sols o acompanyats".

El sentit del tacte

Al 1968 E.Bick, a partir de l'observació de bebès, se'n a dona que l'infant viu l'experiència d'ésser reunit en les seves parts a través de les sensacions cutànies que rep. Si aquesta funció primària de la pell no es dona viu l'experiència d'esfondrament o de liquar-se donat que no sent que res el pugui sostenir. Aquestes sensacions el poden portar a generar unes reaccions omnipotents, a modus de "segona pell" per tal d'evitar-les.

Poder experimentar amb les sensacions que ofereix la pell, i especialment amb les mans conjuntament amb nosaltres afavorirà, en l'infant autista una nova visió de la realitat exterior i de si mateix.

Les mans li donen al nadó una "visió" de l'exterior diferent a la que va tenint a través de la boca. Com ens diu Júlia Coromines⁵, en un principi, les mans són utilitzades d'una manera reflexa sobre el pit. Amb la prensió té una experiència nova en relació a l'exterior: l'objecte que pren no desapareix com passava amb l'aliment que entrava per la boca; "(...)Al començament les mans es dirigeixen cap els objectes com boques desplegades que els volen incorporar, però després la prensió es va diferenciant i tindrà un paper important en el procés de diferenciació subjecte-objecte proporcionant a l'infant la possibilitat d'unir-se i separar-se de l'objecte".

Així doncs podem començar a treballar estant tots junts al voltant de la taula, amb diferents palanganes, una amb aigua calenta i una altre amb aigua freda, i col·locar les nostres mans conjuntament amb les seves a dintre, i passant-los-hi aigua pels braços, vebalitzant el que imaginem que senten, es a dir, ser d'alguna manera el seu pensament. Però primer, com he comentat abans parlarem una mica sobre les mans i la pell...*"Les mans són dues...No estan*

a la cara com la boca...estan al final dels braços...tenen dits...No van "volant" soletes....Estan enganxades al cos...

Les anem tocant, d'un costat i de l'altre... *"A través de la pell que ens embolica el cos podem saber com són les coses i les altres persones...suaus... o raspós..."*, *"si l'aigua està freda o calenta,... com ens agrada més,... en què ens fa pensar,... què ens recorda"*.

Un altre dia podem experimentar amb material sec: sorra i farina per ...exemple, i anar passant les nostres mans enfarinades pels seus braços mentre la van tocant amb les mans dins d'un plat, i verbalitzar les impressions que semblin manifestar: si els hi agrada o no..., de com els pot "rascar" la sorra,... o si la farina és fina i suau... com la senten a la pell,... si els fa mal o no,... si es agradable o desagradable,...com poden posar les mans per dins i deixar-les amagades i destapar-les,... de com agafen la sorra amb la mà i la deixem anar,... de com se'ns queden els dits i les ungles de color blanc...

Una altre sessió la tornem a experimentar amb l'aigua transparent, i l'escuma d'afaitar que té color i volum; *"...sembla que no, però també mulla i es desfà".... "L'escuma és lleugera i "embolica" els braços i les mans"*.

Els hi posem un raig d'escuma entre les mans a veure que fan, si l'aplanen o no,... i els hi expliquem *"...què és això que us posa la Pilar a les mans?"... "Sembla molt gran i pesat, però no, ...és lleuger", "...no pesa i sembla que ens deixa les mans mullades!... i ens les amaga!".... "A veure?" "Es de color blanc". ..."Què passa quan volem agafar-ho?"..." Sembla que s'ens escapi", "...oh mira! Tot queda ple d'escuma!...", "tota la taula està plena d'escuma blanca escampada,... i el Marc empastifa a la Pilar, li omple el braç"...*

"Ara posem les mans dins l'aigua a veure que passa". "...Mireu, es mullen les mans i se'n va l'escuma, se'n va". "...Ara ens estem mullant les mans i els braços amb l'aigua". "UF! Que freda!". "...Sembla que no t'agrada gaire..., fas ganyotes, ...et molesta posar-les a dintre, ...t'agrada més l'escuma que sembla que t'emboliqui i doni escalforeta...i fa bona olor,... fa olor!."

Cada vegada que es comença el treball cal fer-lo durant un temps breu perquè no es cansin, i a mesura que es veu l'interès dels nens o la capacitat de tolerar la situació es pot anar allargant.

És important que abans d'acabar se'ls avisi: *"d'aquí una estona ja recollirem i començarem a guardar les coses i a assecat-nos les mans i els braços", "un altre dia tornarem a fer-ho"*. Fem una ronda més parlant amb cada un d'ells de la sensació que els dona mentre manipulem les seves mans, i després ja recollim.

Amb la sorra succeeix el mateix. Els nens o bé intenten posar-se-la a la boca i de vegades o aconseguen, o se la tiren a sobre o l'escampen per la taula fent-la caure pel terra. Cal diferenciar-hi que és menjar i que no, què és la boca i què és la mà, com la mà toca i com la boca menja i tasta; com la mà i la boca es confonen i sembla que les dues "agafen" les coses².

"La boca no agafa".... "...Això no es menjar,.... això es terra i es toca; s'agafa amb la mà",... "amb la boca no"....Parlem del color que té i com és diferent de la farina que és blanca. "La sorra no és fineta com la farina", "s'assembla,... però no és igual". "Podem collir-la amb les mans",.... "podem amagar-hi les mans", ..."podem fer muntanyes o gargots amb el dit",... "no es dura,... la podem deixar caure",... "les mans ens canvien de color i les ungles se'ns embruten per dins". "A tots no ens agrada tocar-la".... "Al Roger li fa angunia i no li agrada embrutar-se".... "Al Joan se li enganxa perquè es xopa la mà"...

Un altre treball per fer amb el tacte és el contrast de pesos, per exemple amb pedres i plomes, o esponges de colors i diferents formes.

Podem començar tenint dues capsas, o una capsas i una borsa transparent en la que es vegin les esponges o les plomes, situades davant d'ells, i fent-les sonar. Cloc, cloc, cloc... (aprofitar per treballar l'odia). ...*"Sembla que aquesta capsas està plena", ..."quin soroll! tan fort!" "Cloc, cloc, cloc!", "Oh!, Pilar diu el Joan, no m'agrada aquest soroll, m'espanta!", ... "Oh sí, t'estàs mossegant!"... "AL Joan no li agrada el soroll fort que fa aquesta capsas". "Què hi haurà aquí dins?".* Li posem la capsas entre les mans al Marc i l'aguantem entre els dos. *"Oh mira Marc, es una capsas pesada, no es fàcil aguantar-la!"*.

Al principi potser cap d'ells miri res però, mica a mica, veurem que es va notant tot aquest treball; que els nens es van inquietant; que es va despertant la seva curiositat i comencen a respondre. El professional no s'ha de desesperar; cal que aguanti el seu neguit i mantingui l'esperança que alguna cosa canviarà més endavant. Si és perseverant i insisteix, és segur que els seus alumnes aniran canviant i manifestant aquests canvis, però ha de poder tolerar l'espera, allò que també els hi demanem a ells, "...espera...", "...a poc a poc..."... així també hem d'aprendre a fer-ho nosaltres.

Podem posar-li la capsas a les mans i fer-la bellugar; si és metàl·lica millor perquè sona més. *"Com sona Marc!". ... " Com pesa!".... "Que hi haurà aquí dins?". "Que us ensenya avui la Pilar?"... "Ja ho veurem".*

"Mireu, aquí hi ha una altre capsas (o bossa.), la belluguem i que passa?", ..."no sona!", "aquesta no sona",... "sembla que estigui buida",.... "no fa soroll", ... "i mira Joan, aquesta no pesa"...

"Anem a veure?". "Obrim aquesta que fa soroll?"... "Que hi ha aquí?"... "OH! Son pedres!" "Quin soroll que fan les pedres", ..."són dures i pesades",... "anem a agafar-les amb les mans".

Se les col·loquem a les mans, les toquem... *"aquestes són boniques, arrodonides, no tenen punxes", "aquestes altres sí", "són de forma diferent i no són finetes".... "Totes les pedres són pesades i fan molt soroll quan cauen o les fem picar a la taula", "cloc, cloc".*

"Em sembla que al Marc no li agraden gaire". "Les pedres son fredes, dures i pesades". "No són com les esponges!"... S'ha de vigilar que no comencin a llençar alguna pedra perquè podria passar que els hi sortís a l'igual que amb la sorra o l'esponja. Cal parlar-ne.

"A veure dins l'altre capsas que hi ha?"... "Oh mira! esta plena d'esponges de colors i no fan soroll quan cauen"...."Semblava buida, però no ho està"... "Les agafem amb les mans i les podem prémer,... son toves",... "quan les premem canvien de forma";... "si les deixem caure a sobre de la taula no fan soroll".... "Si ens donem un cop al cap no ens fa mal";... "però si ho fem amb la pedra sí que ens fa mal al cap, perquè és dura". "La "pupa" no ens agrada". "Si deixem caure la pedra, escoltem que passa!",... "Cloc!"... "Oh quin soroll",... "No ens agrada!".... "Quan soroll"....

Un altre material és el cotó-fluix les plomes de colors. Passar-les per la pell i sentir com fan pessigolles, per la cara, pels braços. Parlar de com els agrada, com quan senten pessigolles a la pell tenen ganes de rascar-se.

Els hi agrada molt veure com de dins la borsa els hi cauen les plomes per sobre el cap i trobar-se al mig embolicats de colorins i coses suaus.

"Veiem que les plomes no fan sorolls com les pedres i no son dures, són suaus semblen una carícia".... "Les plomes son planes, les pedres no".

"Les plomes que estan sobre la taula i les bufem es belluguen", "ffff, pel Marc", "ffff, pel Pere", "ffff pel...."..."Les plomes no pesen".

"Si bufem les pedres no es belluguen perquè són molt pesades".

També es pot treballar amb paper de vidre, i les plomes, o el cotó. *"Oh que desagradable!... com rasca aquest paper que us ensenya la Pilar",... "no us agrada", "rasca molt!". "Oh, quin mal!", "no es finet com la ploma o el cotó, ... no fa pessigolles".*

A mesura que es va endavant amb el treball i va avançant la interacció entre l'adult i els alumnes, els contactes són més íntims i ja es pot anar relacionant aquestes sensacions que es van experimentant a través del cos i produïdes per objectes, amb les sensacions que es van produint en l'interacció amb l'adult i relacionar-les amb les emocions.

Per exemple *"quin soroll fa aquesta pedra!" "quin soroll tan dur". "No t'agrada Marc!". Sembla a la Pilar quan s'enfada i et diu: -No, això no Marc"... "Llavors al Marc li sembla que la Pilar és dura". "La Pilar sembla dura quan s'enfada".*

O bé *"aquestes plomes quines pessigolles que fan!, que suaus són, que agradable!", "sembla la Pilar quan fa massatges a les mans, o diu coses boniques". "També és agradable". "Al Joan li recorden a la Pilar quan li fa carícies i té cura de les seves mans ", o, "Oh l'aigua, que freda!". ..."No ens agrada freda",... "fa pupa al cos"... "ens fa sentir malament l'aigua freda". ..."Ens fa sentir fred i això no ens agrada". ..."De vegades el Marc quan es sent molt sol i es tira el terra perquè no s'aguanta dret, també sent molt fred a dins i a fora".... "Quan la Pilar l'agafa i el posa dins dels seus braços i li aguanta el cos, està bé; ...se li passa el fred; està més calent com aquesta aigua calenta que escalfa el cos". "Aquesta aigua sembla que t'emboliqui el cos, com els braços de la Pilar".*

El sentit de l'olfacte.

Sempre que parlem d'olor pensem en les essències típiques,... romaní, farigola...Aquestes olors són molt difícils d'identificar per els nostres infants. Ja ho son totes però aquestes molt més. Al pensar amb les olors hem de pensar amb coses que els puguin ser molt properes, que les puguin olorar en la realitat de cada dia com per exemple la colònia, suavitzant de roba, vinagre...i col·locar els líquids en pots de plàstic, i començar la sessió igual que les altres explicant el que van a fer. *"Avui treballarem les olors i els "nas"*. Podem cantar una cançó que en parli, els hi toquem i fem que se'l toquin. *"Veiem a quin lloc de la cara està el nas... i els foradets que té!"... "Nosaltres no ens veiem el nostre nas però sabem que hi és".... "A més d'olorar serveix per respirar i... per tenir mocs". "L'altre dia varem treballar...la boca, o... les mans...." "Avui ho farem diferent", " treballarem el nas i les olors".*

"Pel nas olorem".... "Pel nas sabem quin menjar fa la mare abans de veure'l i tastarlo"... "Anem a veure que olorem avui!"... "Qui vol ser el primer?"

Ens apropem amb el pot i li posem sota el nas. Com que és un pot semblant a un vas i hi ha líquid a dintre la reacció d'ells és obrir la boca per beure; els costa apropar el nas i també respirar, perquè sovint ho fan per la boca. Llavors els hi clarifiquem que no es per beure per la boca, és per olorar pel nas.

"A què fa olor?" Ensumem nosaltres. Si és un producte que no els ha de fer mal a la pell, amb el dit els mullem una mica per sota el nas. *"Què és això?"... "A què fa olor?"... "Um!!Fa bona olor".... "Es colònia!.... Um!....! Quina bona olor";... "La mamà i la Pilar us posen colònia perquè feu bona olor quan aneu a casa o a la escola".... "La olor a colònia ens agrada, ens fa sentir "guapos" i la coneixem molt bé".... "T'agrada Marc?"*

... "Ara anem a olorar això".... "Olorem si és igual que la colònia?.... Per fora sembla igual... però... anem a olorar! ",... "Oh!... Pica!.... Que fort!... Es una olor que ens pica al nas".... "No és colònia!.... Això és vinagre, no ens agrada olorar-ho!".... "Aquesta olor ens fa pensar en... l'enciam ...la mamà posa vinagre a l'enciam i ens pica una mica a la boca quan el

tastem".... "El vinagre no fa bona olor com la colònia".

... "Això no m'agrada, diu el Marc";..., "el Marc fa ganyotes i sembla que no el vol olorar més, ... treu el nas, gira la cara... li agrada més la olor d'abans, ... la colònia".

En un altre sessió podem utilitzar el suavitzant o el sabó i associar-ho a la roba neta o l'eucaliptol ... "fa olor a malalt, a metge".... "Es una bona olor, es agradable però ens fa pensar en quan estem en constipats i hem de prendre medecines"...

Quan ja anem a acabar la feina ho diem abans i quan recollim els recordem el que hem treballat, "... la olor no es veu, ... ni es toca, però hi és... i la sentim pel nas", "la olor ens fa pensar en..."

Precisament perquè no es veu ni es toca és un dels sentits els és de més difícil percepció i conscienciació.

Quan ja hem fet algunes sessions de treball sobre el nas podem començar a parlar-ne en les activitats quotidianes. Fer jocs. Per exemple al pentinar-los: "a veure quina olor fa el Pere?"..., "O quina bona olor"... "Fa olor a... Vinagre..! "... "No Pilar!, fa olor a colònia!"... "Te'n recordes que l'altre dia en varem parlar?... Varem dir que olorem pel nas, ...no per la orella!!"

O per exemple "Qui sap què hi ha avui per dinar?"... "Que li fa pensar aquesta olor que sentim pel nas?"... "Em sembla que ens fa pensar en un plat de... macarrons!". Ho sabem pel nas, ... no ho veiem amb els ulls... ho olorem pel nas, ... tota l'escola fa olor a macarrons!";... "Quan anem a dinar veurem amb els ulls els macarrons que ara olorem"...

Tot això, com he dit abans, s'ha d'anar fent a poc a poc. No és fàcil de dir, ni d'escoltar. S'ha d'anar parlant a poc a poc, en el moment i en el temps. No sempre podem dir el que voldríem. Hem de poder aguantar aquest desig però també ens hem de "permetre" d'equivocar-nos si succeeix en algun moment. En aquest cas haurem de contenir-lo emocional i físicament si és necessari, explicant què li passa, i l'angoixa que li ocasiona el què se li ha dit. I si és necessari reprendre-ho en un altre moment.

Conclusions

Amb el present treball he intentat exposar:

- Com crear nous espais interactiu "estar amb" a través d'experiències relacionades directament amb els sentits.
- Com a partir d'un marc compartit d'experiències i significats, els infants experimenten, en paraules de D. Stern, "l'emergència d'una organització...d'unes rets que es van integrant" ("si-mateix emergent), per arribar, en la mesura de les possibilitats de cada un, a un sí mateix més subjectiu.
- Com l'esperança, la perseverança, i la capacitat empàtica del professional poden afavorir l'experiència íntima de "temps recobrat" en els infants autistes.

Y la importància d'oferir un espai interactiu com un eix transversal i de forma sistemàtica per afavorir l'estructuració espai-temporal en els infants.

Tot plegat, amb la pretensió que, poc a poc, l'infant autista, sigui més capaç de:

- Reconèixer la importància dels seus sentits com a mitjà per conèixer l'entorn.

- Utilitzar la percepció, la orientació, la memòria i l'atenció com eines per interactuar amb el mitjà.
- Interessar-se pel joc i altres activitats pròpies de l'entorn infantil utilitzant-les com a forma de relació i expressió d'afectes i sentiments.
- Acceptar el dolor físic com a font de desplaer i el benestar com a font de plaer.

Referències

- ANDERSON, R. (1994). *Conferencias clínicas sobre Klein y Bion*. Barcelona: Paidós. Psicología Profunda.
- BLEICHMAR, E.D. (2000). Lo intrapsíquico y lo intersubjetivo. Metodología de la psicoterapia de la relación padres-hijos/as desde el enfoque modular transformacional. *Aperturas Psicoanalíticas*, N° 6.
- BLEUCA, J. y AZNAR, C. (1990). *Actitud del adulto al lado del niño psicótico y autista. Acción espontanea y proposición*. III Jornades catalanes d'Autisme i psicosis infantiles.
- BUÑUEL, J. (1990). *Una organización funcional neurológica diferente. Causas, evolución y diagnóstico*. III Jornades catalanes d'Autisme i psicosis infantiles.
- COROMINES, J. (1991). *Psicopatología i desenvolupament arcaic*.; Barcelona: Ed. Espaxs.
- COROMINES, J. (1985). Defenses Autístiques en nens psicòtics: Estudis. Aplicacions en psicoteràpia i psicopedagogia. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. II, n°2
- DRYZUN, J. (2005). *Aspectos intersubjetivos de la técnica analítica. Estados de aislamiento*. *Aperturas psicoanalíticas*, n° 21.
- FONAGY, P (1991). *Thinking about thinking: some clinical and theoretical considerations in the treatment of a borderline patient*. *Internacional Journal of psychoanalysis*, 72; 15-22.
- KOHUT, H. (1971). *The analysis of the self*. Nueva York: International Universities Press.
- LYONS-RUTH, K. (1999). El inconsciente bipersonal. *Aperturas psicoanalíticas* n°4.
- MELTZER, D. (1984). *Exploraciones del autismo* Barcelona: Paidós.
- MITCHELL (1993) Conceptos relacionales en psicoanálisis. *Aperturas psicoanalíticas*, n° 4
- ORANGE, D.M., ATWOOD, G.E., STOLOROW, R.D. (1997). *Working intersubjectively: Contextualism in psychoanalytic practice*. Hisdale, NJ: The analytic Press.
- RESNIK, S. (1990). *Aspectos normales y patológicos del autismo*. III Jornades catalanes d'Autisme i psicosis infantiles.
- SLADE, A. (2000). Representación, simbolización y regulación afectiva en el tratamiento concomitante de una madre y su niño: teoría del apego y psicoterapia infantil. *Aperturas Psicoanalíticas*, n°5.
- SPITZ, R. (1965). *El primer año de vida*. Mexico: Fondo de Cultura Económica.
- STERN, D.(1998). The "something more" than interpretation. *Aperturas Psicoanalíticas*, n° 2.
- STERN, D. (1985). *El mundo Interpersonal del Infante. Una perspectiva desde el psicoanálisis y la psicología evolutiva*. Paidós.
- STEINER, J. (1994). *Replegaments Psíquics*. Columna.
- TUSTIN, F. (1992). *El cascarón protector en niños y adultos*. Amorrotu ediciones.
- TUSTIN, F. (1992). *Barreras autistas en los pacientes neuróticos*. Amorrotu Ediciones.
- VILAGUT, P. (2007). *Una experiencia docente con niños autistas. Una experiencia de relación. Una aplicación del psicoanálisis. Clínica e investigación relacional v.1, n° 2*
<http://www.psicoterapiarelacional.es/CeIRREVISTAOnline/Volumen12Diciembre2007/tabid/313/Default.aspx>

VIETA, F. (2007). *El espacio-tiempo mental. Más allá de la relación. Clínica e investigación relacional*. Vol 1, nº 1. <http://www.psicoterapiarelacional.es/CeIRREVISTAOnline/Volumen11Junio2007/tabid/248/Default.aspx>

Notes

¹ Stern, D. (1985)

² Pilar Vilagut Macià treballa en la Unitat d'Educació Especial. CEIP Josep Mª Jujol. C/Riera de Sant Miquel, 41 08006 Barcelona. És docent en la Universitat Autònoma de Barcelona en la Facultat de Ciències de l'educació, del curs de lliure elecció: L'escola, una eina terapèutica pels nens autistes. Despatx professional: C/ Vico, 32, 1^a 08021 Barcelona. Telf.:934144931. Correu electrònic de contacte: pvilagut@xtec.cat

³ Veure l'article: VIETA, F (2007). *Espai- temps mental*. Clínica e investigación relacional. Vol 1, nº 1. <http://www.psicoterapiarelacional.es/CeIRREVISTAOnline/Volumen11Junio2007/tabid/248/Default.aspx>

⁴ Veure l'article de l'autora VILAGUT, P. (2007) *Una experiencia docente con niños autistas. Una experiencia de relación. Una aplicación del psicoanálisis*. Clínica e investigación relacional v.1, nº 2 <http://www.psicoterapiarelacional.es/CeIRREVISTAOnline/Volumen12Diciembre2007/tabid/313/Default.aspx>.

⁵ *Oraltzació i altres aspectes de la funció primitiva de la mà*. Publicat a la Revista Catalana de Psicoanàlisi, vol. 1, nº 1, 1984